כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות

בסודשיח

בס"ד ■ יום רביעי ■ פרשת בשלח ■ י' שבט ה'תשע"ו ■ 20.01.2016 ■ גליון מס' 361

תפוצה לכל קהילות ישראל

בקרון עם גנראל שיכור

/ הרב יצחק גינזבורג שליט"א

באחת ההתוועדויות בי' שבט, יום ההסתלקות של האדמו"ר הריי"ץ ועלייתו לכס הנשיאות של חתנו האדמו"ר מלובביץ', סיפר המקובל הרב יצחק גינזבורג שליט"א לתלמידיו, ששה סיפורים על הרבי הריי"ץ זי"ע. הנה אחד מהם.

היה בן של משפחת שניאורסון (לא בדיוק חסיד) - יצחק שניאורסון, שהיה נכד של הרבי מרצ'יצ'א, הבן השני של המהרי"ל (האח אחרי המגן אבות). אותו יצחק שניאורסון התמנה לפני המהפכה ברוסיה על ידי הממשלה, להיות רב של צ'ערניגוב (אחת הערים החשובות) - "רב מטעם" (לכן אמרנו שלא בדיוק חסיד). מדובר בנין של הצמח-צדק, והוא היה רב מטעם. אחרי המהפכה הוא עזב את רוסיה, נסע לפריז, עזב את הרבנות והתחיל לסחור, ונעשה סוחר גדול מאד, עשיר מופלג. הסיפור הוא שבאיזו שנה - לא כתוב איזו שנה, כשעדיין היה הצאר ניקולאי, עשו חגיגה ממלכתית למלאת שלש מאות שנה לבית רומנוב (בית הצארים, היחוס הממלכתי). למסיבה הזו הזמינו את כל המי-ומי של מדינת רוסיה. בעיקר הזמינו את הגנרלים הכי גדולים של הצבא, וגם מבחר קטן של אנשי דת בכירים. היו שם כל השרים, כולם, חגיגה עצומה. הייתה רכבת שנסעה מליטא למוסקבה. הרבה קרונות שכולם מלאים בנוסעים למסיבה זו. שם הרכבות היו עם מחלקה ראשונה -גדולה יותר מאווירון. חדר נפרד לאיש אחד או לשני אנשים, עם מיטות וכו'. הכי חשובים ישבו במחלקה ראשונה. ובאיזה 'קופע' - חדר קטן של מחלקה ראשונה - ישב אחד מגדולי הגנרלים של המדינה יחד עם יצחק שניאורסון, הרב מטעם של צ'רניגוב. באחת התחנות הוא הסתכל החוצה וראה אברך צעיר עם זקן צהוב שרוצה לעלות על הרכבת. הוא לא הכיר אותו אישית, אבל מיד הכיר שזה שניאורסון - משפחה (הסימן כנראה היה הזקן הצהוב). זה היה הרבי הריי"צ, שעדיין היה אברך (לא רבי). הוא קרא לו לעלות, וכיבד אותו - היות שזה קרוב משפחה - שיישב איתו יחד ב'קופע' שלו. שניהם יושבים, ומולם יש את הגנרל הגוי. כמנהג הגנרלים הגויים ברוסיה הוא היה שתוי כל צרכו. הייתה שם וודקה על השולחן (בתא כסאות ושולחן והכול), והוא שתה עוד ועוד. אחרי כמה דקות, לכניסת האברך עם הזקן הצהוב, הוא התמלא זעם, כי לא במודע הוא מקרין את גאוות היחידה היהודית, את הנבדלות היהודית - זה סממן של רבי. אצל רבי יש יכולת להתפאר תוך כדי ביטול היש. גם פה - הוא הקרין את היהודי הגאה במובן הכי חיובי, דווקא זה מה שהקפיץ את הגנרל הזה, שבעצם רואה פה מתחרה. הוא רואה שהאברך הזה מאיים עליו. מי שמספר את הסיפור , הוא יצחק שניאורסון, שחשש שהוא, הגנראל, הולך לעשות מהומה ולהפוך הכל. הוא זעם, וצעק על האברך - למה הרגתם את "אותו האיש" (הוא לא אמר ככה, אלא ישו). הוא שתוי, הוא מתקומם וצועק עליו, ואותו יצחק שניאורסון מתחלחל. אז בקור רוח מוחלט עונה האברך, הרבי הריי"צ, ברוסית - "הוא היה טרייטר [בוגד] וחייב מיתה!". ככה אמר לו בלי התפעלות לגמרי - הוא היה בוגד בעמו, וחייב מיתה. ברגע שהגנרל שמע את התשובה הזאת הוא מיד השתתק. אותו יצחק שניאורסון כתב, שהוא ראה כאילו קורה כבדה נפלה לאותו גנרל על הראש, והוא השתתק - כנראה שעד סוף הנסיעה הוא לא התאושש.

■ (וראה גם בסיפור לשבת)

■ עוד בעיתון ■

ניתן לעבור לכתבה הרצויה ע"י לחיצה על שמה.

קריעת ים סוף
בשלוש תחנות אנו מבחינים בגאולת ישראל ממצרים: היציאה ממצרים, מעמד הר־סיני, וכניסה לארץ ישראל...
המשך בעמי 2

להחזיר את סדרי הטבע למקומם
פרשתנו פותחת בנקודת השיא של סיפור שעבודם וגאולתם של בני ישראל ממצריים. "ויהי בשלח פרעה את העם"...
המשך בעמי 2

שוויית חורף
ישנם וויכוחים בכל מה שקשור למנהג 'ברכת החודש', בהקשר לכמה וכמה פרטים במעמד זה, מתוך תקווה כי חברי הקהילה יקבלו את תשובותיו של הרב...
המשך בעמי 4

סיפור לשבת
יריות על בניין הישיבה
בהיות הרבי בן עשרים וחמש שנה, הוא שימש ה"מנהל פועל" של ישיבת תומכי-תמימים, שנוסדה רק כמה שנים קודם...
המשך בעמי 6

שביבים
■ ראשי קהילות יהודיות בחו"ל: "הישראלים - הכי פחות מחוברים ליהדותם"
■ סומא לשעה
■ היזהרו מההונאות האלקטרוניות
המשך בעמי 7

פרשת בשלח

קריעת ים סוף

/ הרב יעקב הלוי פילבר

בשלוש תחנות אנו מבחינים בגאולת ישראל ממצרים: היציאה ממצרים, מעמד הר־סיני, וכניסה לארץ ישראל, כמו שנאמר: "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה" (שמות ג יב) ועוד נאמר למשה: "הוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים . . . והבאתי אתכם אל הארץ", והנה בכל המהלך הזה אין כל אזכור לנס קריעת־ים־סוף, ולכאורה נראה שקריעת־ים־סוף לא היתה מלכתחילה מהלך הכרחי בגאולה הישראלית, והגאולה היתה יכולה להתרחש גם בלעדיה, כמו שאנו אומרים בהגדה של פסח: "אילו נתן לנו את ממונם ולא קרע לנו את הים דיינו", ובפירושו 'אמרי שפר' ביאר זאת הנצי"ב: "שהיה נותן בלב אנשי מצרים שלא ירדפו אחר ישראל מרוב פחד", ואם כך לכאורה לא היה צורך בקריעת הים. אבל האמת היא שקריעת ים סוף לא היתה אירוע מקרי ובלתי צפוי, אלא אדרבא היה מהלך מתוכנן מראש שההשגחה העליונה יוזמת אותו בכמה שלבים: היא ההופכת תחילה את לב פרעה לרדוף אחריהם, היא המבקשת אח"כ מבני ישראל שישובו ויחנו לפני פי החירות כדי שפרעה יאמר: נבוכים הם בארץ, "וחזקתי את לב פרעה ורדף אחריהם ואכבדה בפרעה ובכל חילו" (שמות יד ד), ואם אכן הכל היה מתוכנן מראש יש לשאול: מה בא נס קריעת ים סוף להשלים במהלך הגאולה, מהו הדבר שבלעדי קריעת הים היינו חסרים בגאולה?

לכאורה אפשר היה לומר שקריעת־ים־סוף בא להקנות לישראל את האמונה, כמו שכתוב: "ויירא ישראל את מצרים מת על שפת הים . . . ויראו העם את ה' ויאמינו בה' ובמשה עבדו" (שם, שם, ל) אלא שלפי דברי הרמב"ם האפשרות הזו נדחית, שהרי הרמב"ם כתב שם: "משה רבנו לא האמינו בו ישראל מפני האותות שעשה, שהמאמין על פי האותות יש בלבו דופי שאפשר שיעשה האות בלט וכשוף, אלא כל האותות שעשה משה במדבר לפי צורך עשאם, לא להביא ראיה על הנבואה. היה צריך להשקיע את המצרים, קרע את הים והצלילן בתוכו . . . ובמה האמינו בו? במעמד־הר־סיני, שעינינו ראו לא זר ואוזנינו שמעו ולא אחר האש והקולות והלפידים, והוא נגש אל הערפל והקול מדבר אלי ואנו שומעים: משה, משה, לך אמור להם כך וכך . . . ומנין שמעמד־הר־סיני לבדו הוא הראיה לנבואתו שהיא אמת שאין בה דופי? שנאמר: 'הנה אנכי בא אליך בעב הענן, בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם בך יאמינו לעולם' - מכלל שקודם דבר זה לא האמינו בו נאמנות שהיא עומדת לעולם, אלא נאמנות שיש אחריה הרהור ומחשבה". (הל' יסודי התורה פ"ח ה"א) ואם כך, לפי דברי הרמב"ם, שבלאו הכי היו עתידים ישראל להתייצב למרגלות הר סיני, ורק שם במעמד קבלת התורה יזכו לאמונה השלימה, מה הצורך לאמונה החלקית שלה זכו ישראל בנס ים סוף, והרי בכלל מאתים מנה?

ואכן את האמונה השלימה קבלו ישראל במעמד הר סיני, ולכן צריך לומר שלפרק הזמן מיציאת מצרים עד קבלת התורה היו מטרות אחרות, מטרות שהיו הכנות שבלעדן לא היו ישראל יכולים לזכות לקבלת התורה, כמו שכתב רבי שמואל בורנשטיין בספרו 'שם משמואל': "אי אפשר היה לקבל התורה בעוד רשות פרעה ומצרים עליהם". (שמות, בשלח תרע"ב, עמ' קעב) וכוונתו היא שמאחר שבגלות מצרים שקעו ישראל במ"ט שערי טומאה לא היו יכולים במצבם השפל הזה לקבל את התורה, שהרי "שכינתא לא שריא באתר פגים". על כן עוד לפני התייצבותם למרגלות הר־סיני, קודם קבלת התורה, היו צריכים ישראל לא רק לצאת ממצרים אלא להוציא את "מצרים" מישראל, להזדכך ולהתחשל מבחינה רוחנית ומבחינה מוראלית כדי שיהיו ראויים לקבל את התורה. ולהכשרה הזו זכו ישראל בתקופה שבין יציאת מצרים לקריעת ים סוף, שכל מה שעברו בתקופה הזו חישלו את ישראל והכשירו אותם לקבלת התורה. כך ששתי האמונות, החלקית שבאה בקריעת ים סוף והשלימה של מעמד הר סיני, הן משלימות זו את זו והאחת לא היתה ללא השנייה. קריעת־ים־סוף הועילה בבחינת סור־מרע שהתרחקו מעבודה זרה והאמינו אמונה חלקית בה' ובמשה עבדו, אבל את האמונה החיובית הסופית, שהיא עומדת לעולם, זכו לה ישראל רק במעמד־הר־סיני.

להחזיר את סדרי הטבע למקומם

/ יעקב סופר*

(שינוי גדרי הטבע והניסים שנעשו בגאולתנו ממצרים, באו כדי להחזיר את סדרי הטבע למקומם. גם ט"ו בשבט קושר בין גדרי הטבע ומהלכי הגאולה ושירת הים מצביעה על הקשר בין גאולת מצריים לגאולה העתידה.)

פרשתנו פותחת בנקודת השיא של סיפור שעבודם וגאולתם של בני ישראל ממצריים. "ויהי בשלח פרעה את העם" (שמות י"ג,י"ז). אולם זוהי לא רק נקודת שיא בסיפור היסטורי, זהו הסיפור שלנו עצמנו, ונקודה זו היא גם נקודת התחלה - בה הפכנו לבני חורין, לעם, לאומה.

כפי שהבטיח לאברהם, הקב"ה מלווה את עם ישראל בכל מקום בכל עת. בירידה למצריים, בהיותנו עבדים לפרעה ובצאתנו משם. לאורך כל הדרך מלווים אותנו ניסים א-לוקיים. עוד כאשר משה עומד לראשונה לפני פרעה, דרך עשרת המכות, עמוד האש והענן, קריעת ים סוף, המתקת המים במרה, ירידת לחם מן השמים, האדמה שבולעת את קורח ועדתו, נפילת חומות יריחו, השמש והירח שעומדים בשמיים בזמן מלחמתם של יהושע ובני ישראל

באמורי, וכן בזמן מלחמתו של אליהו הנביא בנביאי הבעל. חלק מהניסים הללו הם גלויים - לעיני העם. חלקם התרחשו לעיני עמים אחרים. הניסים במדבר נמשכו ברצף 04 שנה!

סיפורו של נס קריעת ים סוף בפרשתנו נודע בעולם כולו בשל שינוי מערכות הטבע באופן שגם אומות העולם לא יכלו לתאר אותו באופן אחר מאשר נס של ה' א-לוקי ישראל. אין-ספור פירושים והסברים ישנם אודות הניסים הרבים הכלולים בנס עצום זה של קריעת ים סוף. אולם מהו ההבדל בין נס לטבע? נדמה כי שורש ההבדל טמון בתדירות ובהרגל. אנחנו רגילים לראות תופעות טבעיות ומקבלים אותן כדבר המובן מאליו. תופעות בקנה מידה עולמי כירידת גשם, לצד תופעות באחרון התאים המיקרונים בגופנו, לא מרגשות אותנו. מן הסתם, גם קריעת ים סוף - אילו היתה נעשית בתדירות יומיומית, כבר לא היתה מדווחת במבזקי החדשות.

הקב"ה ברא את העולם שיהיה מסודר. לכל פרט בטבע יש את מקומו ותפקידו אותו הוא מבצע בשלמות. אם כן, קביעה א-לוקית של סדרי הטבע היא דבר יומיומי "המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית" (ברכת יוצר אור, תפילת שחרית). אולם התערבות ניסית שמשנה את סדרי הטבע, כמו קריעת ים סוף - מהווה "סתירת לחי" לחוקי הטבע. ביציאת מצרים הקב"ה אמר כביכול לטבע "פוס", שלא יפריע למהלך הגאולה, שעליו לפנות את מקומו משום שישראל צריכים להיגאל. מאידך, עניינה של הגאולה שהיא מחזירה כל דבר למקומו - לסדר הנכון כפי שקבע הקב"ה. יוצא, שלעיתים ישנה התערבות ניסית בשינוי גדרי הטבע, כגון בקריעת ים סוף, על מנת להחזיר את הסדר על כנו. בלב ליבו של הסדר הזה עומד עם ישראל.

אם כן, בפרשתנו רואים כיצד מתקיימת הבטחת ה' לאברהם "אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך גם עלה" (בראשית מ"ו,ד'). וגם מובן המכלול של הסדר העולמי "בראשית ברא - בשביל ישראל שנקראו ראשית" (רש"י הראשון על התורה, מביא פסוק מירמיה ב' שם ישראל נקראו "ראשית תבואתו"). כעת, שוב נמצא כל דבר במקומו ויכול למלא את תפקידו שלשמו נברא.

כאשר עם ישראל ירד למצרים, נאמר עליו "גוי גדול" (בראשית מ"ו,ג'). אולם בצאתו ממצרים ועם קבלת התורה הוא נקרא "ממלכת כהנים וגוי קדוש" (שמות י"ט,ו'). ההבדל הוא שכאשר ירדו למצרים, השעבוד לפרעה, הצער והצרות איחדו את עם ישראל לכדי היותו "גוי אחד גדול". אולם עם קבלת התורה, עם קבלת הייעוד של העם, ישנה שאיפה משותפת שמאחדת את העם להיות לא רק מאוחדים אלא גם "גוי קדוש" - עם שבו כל אחד מבין שהקדושה תלויה בו.

גם בימינו נמשך תהליך הגאולה. אמנם אין אנו חווים ניסים גלויים, אך גאולתנו מתקדמת בדרכי הטבע. העולם הוא מלשון "העלם", ו"טבע" הוא מלשון "טבוע", כמו דבר שטבוע במעמקי הים, שכל מי שמביט לא מבחין בו מבחוץ, ובוודאי אינו חושב כלל שיש שם משהו. כך תהליך הגאולה בהנהגה א-לוקית ניסית בימינו, טבועה כביכול בשגרה הקבועה של בעיות היומיום: פוליטיקאים מושחתים שסבורים שהכל נתון לשליטתם, איומים כאלה ואחרים מצד הקמים עלינו בכל דור ודור וכו'. הבעיות האלה הן חלק מהגאולה. אנו אנשים מאמינים ומבינים, כפי שהזכרנו קודם, שהקדושה תלויה בכל אחד ואחד ושחובה עלינו להיות מאוחדים. כך אנו מתקדמים לעבר הגאולה. דווקא התנהלות הדברים ללא שבירת חוקי הטבע, היא אולי סימן לכך שהכל מתנהל לפי התכנית הא-לוקית שנקבעה מראשית.

מייד נראה שיש הרבה במשותף לגאולת מצריים, לגאולה בדורנו ולט"ו בשבט. הנדודים במדבר, מראים על היותנו בדרך, עדיין לא נטועים במקומנו. הנטיעות, לעומת זאת, מסמלות את שייכותנו למקומנו הטבעי, לארץ.

ראינו בפרשה את תחילתה של גאולתנו - בצאתנו ממצריים. ראינו את הניסים לאורך כל הדורות. ובימינו עם חזרת עם ישראל לארצו נמשך תהליך זה, כאמור. התורה מצווה אותנו "כי תבאו אל הארץ...ושבתה הארץ שבת לה'" (ויקרא,כ"ה,ב'). אומר על כך רבי אריה ליב מגור בעל ה"שפת אמת" (שבשבת שעברה, ה' שבט, חל יום פטירתו): עם ישראל יכול למלא את ייעודו ולהעלות את הטבע לדרגת קדושה, רק כשהוא יושב בארצו. ביאת עם ישראל לארץ ישראל מכשירה אותו לקדש את הארציות ולהעלות את הטבע לדרגה עילאית. לפיכך אמרה תורה: "כי תבאו אל הארץ" - למלא את ייעודכם, "ושבתה הארץ" - השביתו את הארציות ושעבדו את הטבע, כמו את עצמכם, לעבודת ה' - "שבת לה'".

תהליך גאולת ישראל, החל ביציאתנו ממצרים ובקריעת ים סוף, על מנת שנבוא לארץ ונירש אותה, כנאמר: "ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכן לא-לוקים, וידעתם כי אני ה' א-לוקיכם המוציא אתכם מתחת סבלות מצריים והבאתי אתכם אל הארץ אשר נשאתי את ידי לתת אותה לאברהם ליצחק וליעקב ונתתי אותה לכם מורשה, אני ה'" (שמות ו',ז-ח).

כחלק מתהליך זה, מצווה אותנו התורה: "וכי תבואו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל" (ויקרא,י"ט,כ"ג). בגמרא (סנהדרין צ"ח, ע"א) מובאת אמרתו של רבי אבא בקשר לעצים שבארץ ישראל שתנובת הפרי שלהם מעידה על הגאולה: "אין לך קץ מגולה מזה, שנאמר (יחזקאל ל"ו) ואתם הרי ישראל ענפכם תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל כי קרבו לבוא".

אם כן, הנטיעות קשורות במהותן לתהליך הגאולה. וכך אנו מוצאים באבות דרבי נתן (פרק ל"א) את דברי רבן יוחנן בן זכאי: "אם היתה הנטיעה בתוך ידך ויאמרו לך הרי משיח בא, נטע את הנטיעה ו(רק) אחר-כך צא והקבילו". דבריו נשענים על נבואת ישעיה (נ"א,ט"ז) שתפקיד הגאולה עצמה הוא "לנטוע שמים וליסוד ארץ ולאמר לציון עמי אתה" (ישעיה נ"א,ט"ז) ולכן יש קודם לסיים את הנטיעה, כשם שהגאולה "נוטעת שמים" ויוסדת ארץ, ורק אחר כך להקביל את פני המבשר. שבת זו היא גם שבת שירה. בני ישראל שרו על שפת הים כאיש אחד, אשירה ל-ה', (בלשון יחיד). גם תוכן השירה עצמה מצביע על הקשר בין גאולת מצריים לגאולה העתידה. פסוקי ההודיה לקב"ה על נס ההצלה מיד המצרים שזורים בפסוקים המדברים על הציפייה לקראת הכניסה לארץ ובניית בית המקדש. בכל ליל סדר אנו מסיימים בשיר השירים, ומזכירים בו את שירת הים: "לסוסתי ברכבי פרעה דמיתיך רעיתי". בכל יום אנו אומרים בפסוקי דזמרא את שירת הים שמתחילה "אז ישיר" - אז, לעתיד לבוא. נזכה, שהגאולה תושלם במלואה מהרה ושעוד בט"ו בשבט הזה נוכל לשיר ולזמר את שירת הגאולה השלימה, שאין אחריה לא שעבוד מלכות, ולא סבל ויסורים. ונסיים בסיפור חסידי בעניין שירת הים: בימי הרב הקדוש רבי שמלקא מניקלשבורג זצ"ל, נחתה איזו גזירה רעה על בני העיר. נסע ר' שמילקא עם תלמידו הרב הקדוש ר' משה ליב מסאסוב זצ"ל לחצר המלך שבווינא על מנת להשתדל שם שתבוטל הגזירה. מאחר וכל זה ארע בזמן הפשרת השלגים, כשבאו לעבור את נהר דונאי, התרוצצו על הנהר גושי קרח בשטף גדול, ואי אפשר היה לעבור את הנהר בשום ספינה. אולם מכיוון

שהגזירה עמדה לצאת לפועל, והיה צורך דחוף שיגיעו הצדיקים אל המלך, ביקש הרב ר' שמילקא מספן אחד שיתן לו עריבה (סירה) קטנה, שיותר משני אנשים לא יוכלו לשבת בה. כשנכנסו ר' שמילקא ותלמידו לעריבה שנתן להם הספן, עמד ר' שמילקא ואמר שירת הים שבפרשתנו, ותלמידו ענה אחריו. מיד עברה הספינה הקטנה בין גלי הכפור בשלום, בלא שום מכשול. ואנשי ווינא עמדו מעבר הנהר, ותמהו על הפלא הגדול הזה. המאורע הותיר רושם גדול גם על הגויים ששם, מאחר והם לא יכלו לחצות את הנהר בשום אופן, גם לא בספינה גדולה. השמועה הגיעה גם לחצר המלך. כשראו המלך והשרים את גודל מעלתו וקדושתו של ר' שמילקא, מילאו מיד את בקשתו בדבר ביטול הגזרה מעל בני עירו.

*מיוזמי הקמת הגרעין התורני והישיבה בכרמיאל

שו"ת חורף הרב שבתי יגל / הכולל הקהילתי רעננה

שואל א. כהן גבאי בית כנסת אשכנזי במרכז הארץ: כבוד הרב שלום וברכה. בשבת האחרונה ברכנו את חודש שבט בבית הכנסת, והתגלע וויכוח בין כמה מחברי בית הכנסת לגבי המועד הנכון בו השליח ציבור צריך להחזיק את ספר התורה.

ובאופן כללי, שמתי אל לבי, כי הרבה פעמים ישנם וויכוחים בכל מה שקשור למנהג 'ברכת החודש', בהקשר לכמה וכמה פרטים במעמד זה, ואמרתי בלבי, אעלה על הכתב את כל הנקודות שבהם ישנם חילוקי דעות בין המתפללים השונים וכן שאלות נוספות בעניין זה, ואשאל את הרב, מתוך תקווה כי חברי הקהילה יקבלו את תשובותיו של הרב ויסורו למרותם.

השאלות הן כדלהלן:

א) כאמור לעיל, מתי הזמן הנכון בו השליח ציבור צריך לקחת את ספר התורה ולהחזיקו, לפי אמירת 'מי שעשה ניסים'? או לפני אמירת 'ראש חודש פלוני יהיה ביום וכו'?

ב) מתי הזמן הנכון להכריז על המולד?

ג) אם ראש חודש חל בשני ימים, למשל בימים ב' וג', האם יש לומר שראש חודש יחול ביום השני וביום השלישי, או שיש לומר ביום השני **ולמחרתו** ביום השלישי?

ד) כהמשך לשאלה ב', אם ראש חודש חל בשני ימים, האם יש לומר בנוסח ההכרזה '**הבא** עלינו ועל כל ישראל לטובה' או שמא יש לומר **הבאים** עלינו וכו'?

ה) בתחילת ברכת החודש כשאומרים 'יהי רצון מלפניך וכו' שתחדש עלינו את החודש הזה וכו', האם יש לומר את החודש **הזה**, או שמא יותר נכון לומר את החודש **הבא**?

ו) בחלק מן הסידורים בסיום ה'יהי רצון' הנ"ל מופיעים המילים הבאות 'בזכות תפילת רב', שאלתי רבים לביאור מילים אלו שלכאורה אינן מובנות, ולא קיבלתי תשובה מספקת, לרב יש הסבר המניח את הדעת למילים אלו?

ז) האם כשמברכים את חודש מרחשון וחודש ניסן יש לומר 'ולגשמים בעתם' או לא?

ח) כמו כן, אשמח מאוד אם הרב יוכל באופן כללי לסקור מנהג זה של 'ברכת החודש', מה מקורו, טעמו, ומה עניינה של תפילת 'מי שעשה ניסים' למעמד זה?

תשובה: אשתדל לעבור ולבאר פרשה זו.

ראשית יש להזכיר, כי בזמן שהיו בית דין 'סמוכים'[א] היו מקדשים את החודש על פי ראיית המולד, כמבואר במשניות במסכת ראש השנה, על ידי שהיו באים שני עדים שראו את חידושה של הלבנה, ומעידים על כך בפני בית דין של שלושה דיינים, בית הדין היה בודק את עדותם, וקובע כי החודש 'מקודש' וכל הקהל שהיו שם היו עונים 'מקודש מקודש' ואותו היום נעשה ראש חודש.

אולם כיום אין לנו בית דין 'סמוכים' ואנו 'סמוכים על שולחנו' של הלל[ב] שראה וחזה את התבטלות הסמיכה והבין כי לא יוכלו יותר לקדש את החודש ויתבטלו כל מועדי ישראל הנקבעים על פי חדשי הלבנה, ולכן עמד וחישב וקידש את כל החודשים והמועדות עד ביאת משיח צדקנו במהרה בימינו.

ועתה נעבור למנהג 'ברכת החודש': מנהג זה של 'ברכת החודש' אינו מוזכר בתלמוד בבלי או בתלמוד ירושלמי[ג], אולם הוא כן מוזכר בדברי הראשונים, ומהם למדנו שני טעמים למנהג זה.

יש מהראשונים[ד] שכתב שמנהג זה יש בו מעין השלמה וקידוש החודש שנעשה על ידי הלל, אולם ראשונים ואחרונים דחו את דבריו[ה], וכתבו[ו] שהטעם למנהג זה הוא כדי להודיע לעם מתי יחול ראש חודש כדי להיזהר בו ובתלוי בו, כגון: שינויי התפילה, איסור תענית, איסור עשיית מלאכה לנשים וכיו"ב, וקבעו הכרזה זו בשבת שלפני ראש חודש משום שאז רוב העם נמצא בבית הכנסת.

עוד נהגו מעבר להכרזה עצמה מתי יחול ראש חודש, לברך את החודש הבא שיתחדש לטובה ולברכה וכו'.

ומשום ברכות ותפילות אלו הנאמרות בסמוך להכרזת החודש, נקרא מנהג זה 'ברכת החודש'[ז] ועל שם מנהג זה, נקראת השבת כולה - 'שבת מברכים'[ח].

וכך סדר 'ברכת החודש' (לפי נוהג האשכנזים):

מתחילים בתפילת 'יהי רצון מלפניך וכו' שתחדש עלינו את החודש הזה וכו' ותפילה זו מבוססת על תפילת רב המוזכרת בגמ' במסכת ברכות[ט] שכך היה רגיל רב להתפלל בכל יום לאחר תפילתו.

יש הנוקטים שהנוסח הנ"ל לומר 'החודש **הזה**' הוא טעות ויש לומר 'החודש **הבא**', שהרי אנו מברכים את החודש הקרב ובא ולא את החודש הנוכחי.

הטעם שקבעו תפילה זו סמוך להכרזת ראש חודש, היא משום שבברכה זו המילה 'חיים' מוזכרת י"א פעמים, כנגד י"א חודשים שמכריזים עליהם (מלבד חודש תשרי שאותו אין מברכים וזאת משום שנאמר '**בכסה** ליום חגנו'[י])

וזהו פשר סיום התפילה בחלק מהסידורים במילים 'בזכות תפילת רב' שכאמור תפילה זו היא תפילת רב המוזכרת במסכת ברכות,

אולם עדיין יש להתפלא מדוע יש לציין זאת ומהי הזכות היתרה בכך שהיא תפילת רב, ומשום כך יש שציינו שהנוסח הנכון הוא 'בזכות תפילת רבים' ויש שנקטו שמילים אלו מקורם בטעות של אחד המדפיסים, שראה באחד הסידורים שלאחר התפילה הנ"ל כתבו 'ברכות, תפילת רב' וכוונתם רק לציין מהיכן לקוחה תפילה זו, והתחלפה למדפיס האות ר' באות ז', ומזה יצא לו 'בזכות תפילת רב'[יב].

לאחר תפילה זו, נוהגים להכריז את זמן המולד, וטעמים שונים נאמרו בזה, או משום להשוות מעמד זה למעמד קידוש החודש, או כדי לדעת מתי תחילת זמן 'ברכת הלבנה' וסופה[יג], אולם יש שנהגו להכריז על זמן המולד קודם הכרזת ראש החודש[יד].

לאחר מכן אומרים את תפילת 'מי שעשה ניסים', והטעם לתפילה זו לפי שמצוות ראש חודש היא המצווה הראשונה מיד לאחר שנגאלו ישראל ממצרים, לכן מתפללים על הגאולה בכל פעם שקובעים ראש חודש[טו].

לאחר אמירת 'מי שעשה ניסים' מכריז השליח ציבור מתי יחול ראש חודש, ואומר ראש פלוני יהיה ביום הראשון / השני / השלישי, וכן הלאה, ואם ראש חודש הוא שני ימים, יאמר ביום השני וביום השלישי, אולם אם חל ראש חודש בשבת קודש וראשון, יאמר ביום שבת קודש ולמחרתו ביום הראשון, ועיין בהערה הטעם[טז].

לאחר הכרזת יום השבוע שבו יחול ראש חודש אומר 'הבא עלינו ועל כל ישראל לטובה', ואם ראש חודש שני ימים יש להסתפק אם לומר 'הבאים עלינו' או 'הבא עלינו' ושורש הספק האם מילים אלו נסובות על החדש וא"כ יש לומר בלשון יחיד, או על הימים שבהם יחול ראש חודש ואם כן יש לומר בלשון רבים. המנהג הפשוט לומר 'הבא' בלשון יחיד, אולם יש הנוקטים[יז] שיש לומר 'הבאים'.

לאחר הכרזת ראש החודש, אומר השליח ציבור את ברכת 'יחדשהו' כפי הנוסח הנמצא בסידורים[יח].

המגן אברהם[יט] כתב שיש לעמוד בשעת 'ברכת החודש' משום שאף על פי שאין למעמד זה קשר לקידוש החודש[כ], מכל מקום אנו עושים זכר לקידוש החודש שהיה בעמידה[כא].

מנהג חלק מבני עדות המזרח שאין צורך לעמוד בשעת הכרזת ראש חודש.

ועתה נבאר מדוע השליח ציבור מחזיק ספר תורה במעמד זה, ומאיזה שלב יש לו לאחוז בספר תורה:

מצינו בפוסקים ב' טעמים להחזקת ספר תורה בעת 'ברכת החודש':

א) פעמים היו מביאים ספר תורה למעמד קידוש החודש כדי להשלים למניין ומשום כך היו עומדים לכבוד הספר תורה שאינו במקומו, ולזכר זה גם אנו מחזיקים ספר תורה בעת מעמד 'ברכת החודש'[כב].

ב) כדי שבזכות הספר תורה הקב"ה יקבל את תפילתנו ויחדש לעינו את החודש הזה לטובה ולברכה ולעורר את הכוונה[כג].

לפי הטעם הא' יש להחזיק את ספר התורה רק בעת הכרזת ראש החודש, ואילו לפי הטעם הב' יש להחזיק את ספר התורה בעת התפילות והברכות על החודש, ואנו אוחזים מזה ומזה[כד], ולכן אנו מחזיקים את הספר הן בשעת ההכרזה והן בשעת הברכה, אלא שיש מנהגים שונים ממתי צריך השליח ציבור להחזיק את הספר, האם מתחילה כבר בעת אמירת 'יהי רצון' או שמא מעת אמירת 'מי שעשה ניסים' או רק קודם הכרזת ראש החודש[כה].

באשר לאמירת 'גשמים בעתם' בחודשי מרחשון וניסן, נראה פשוט שמכיוון שיש בחודשים אלו חלקים מן החודש בהם אנו מבקשים 'ותן טל ומטר' הרי שיש להזכיר בברכת חודשים אלו את המילים 'ולגשמים בעתם'.

אתה הראת לדעת שיש חילופי מנהגים ונוסחאות שונות, ועל אף שיש מנהגים / נוסחאות מדויקים יותר, מכל מקום יש לכל נוסח שורש ומקור, ולכן רע בעיני התופעה המתרחשת לעיתים קרובות, שכאשר השליח ציבור נוהג כמנהג אחד, רץ לעברו 'מדקדק' מן ציבור המתפללים ומוחה בו על כך שלא לקח את הספר תורה בזמן הנכון לדעתו, או על כך שלא אמר את הכרזת ראש החודש בנוסח הנכון לדעתו, וכיוצא בזה, ומבלבל את התפילה במהומות גדולות, ואילו היה מתבונן ולומד היה מבין שלכל נוסח ומנהג יש שורש ומקור נאמן.

יהי רצון שמי שעשה ניסים לאבותינו וגאל אותם מעבודת לחרות הוא יגאל אותנו בקרוב במהרה בימינו, אמן!

א - עיין טור ושו"ע חו"מ סימן א'.
ב - מתקופת האמוראים ואין זה הלל הזקן.
ג - אולם יש הרוצים למצוא סמך מדברי הירושלמי סנהדרין כה: 'א"ר יסא כגון אנא מן יומוי לא צלית מוספא מן דלא ידע אימת ירחא'.
ד - ראבי"ה חלק ב' - מסכת ראש השנה סימן תק"ל. ועיין בביאור דבריו בספר 'ברכת החודש' לרב צבי כהן שליט"א (תשע"ה) פרק א' הערה א'.
ה - עיין לבוש סימן תכ"א, מחצית השקל ריש סימן תי"ז, וכן ביראים דלקמן.
ו - יראים סימן רנ"ט (דפוס ישן - ק"ג)
ז - אולם בסידורי עדות המזרח קוראים למנהג זה 'הכרזת ראש חודש' ולא 'ברכת החודש'.
ח - ומצינו שיש בשבת זו מנהגים מיוחדים עיין בספר 'ברכת החודש' פרק י"א.
ט - דף ט"ז עמוד ב'.
י - הגאון האדר"ת מובא בלוח א"י להגרי"מ טיקוצ'ינסקי זצ"ל בשבת מברכים חודש מרחשון, ויש שיישבו את הנוסח הקיים - עיין בספר ברכת החודש פרק ה' הערה ד'.
יא - ועיין טעמים נוספים מדוע לא מברכים את חודש תשרי בספר הנ"ל פרק ב' סעיף א', ויש לציין שיש הנוהגים שלא לברך גם את חודש מנחם אב עיין שם סעיף ג'.
יב - עיין בכל זה בספר הנ"ל פרק ה' סעיף ד'.
יג - עין בספר הנ"ל פרק י' סעיף א' ועיין שם טעמים נוספים.
יד - סידור הגרש"ז.
טו - לבוש סימן תכ"א סעיף א'.
טז - כדי שלא יטעו לחשוב שהכוונה ליום ראשון הקרוב, וגם כדי שלא להשוות את את יום השבת ויום הראשון אלא לעשות את יום ראשון טפל ליום השבת, אולם יש שגם בשני ימי חול היו אומרים 'ולמחרתו', עין בכל זה בספר ברכת החודש פרק ו'.
יז - כך מביא בספר הנ"ל פרק ו' הערה י"ז בשם מעורר ישנים סימן כ"ו אות קי"ד עמוד ק' וטעמו שאם מילים אלו היו נסובות על החודש היה צריך לומר ראש חודש פלוני הבא עלינו ועל כל ישראל לטובה יהיה ביום אלמוני, ומכך שאין הנוסח כך מוכח שהמילים 'הבא עלינו' נסובים על ימות השבוע שבהם יחול ראש חודש.
יח - ויש בזה נוסח קצר ונוסח ארוך ובארץ ישראל המנהג לומר בנוסח הארוך.
יט - או"ח ריש סימן תי"ז.
כ - כטעם הירא לעיל ולא כטעם הראבי"ה.
כא - ועיין ברעק"א במקום שהקשה 'בער אנכי ולא ידעתי היכן מצינו שקידוש החודש היה בעמידה' ועיין בשו"ת אגרות משה או"ח ח"א סימן קמ"ב מה שיישב, וע"ע בשיעורי הגר"א ויי"ס שליט"א פרשת ויקרא - החודש תשע"ב מה שכתב בזה, וע"ע בספר ברכת החודש פרק ד' הערה ט"ו מ"מ נוספים לעניין זה.
כב - שו"ת אג"מ שם.
כג - מקור חיים סימן רפ"ד, וט"ז או"ח סימן צ"ו על סעיף א', ומחצית השקל שם.
כד - שיעורי הגר"א ויי"ס שליט"א שם.
כה - עיין ספר ברכת החודש פרק י' סעיף א' ובהערה שם.

סיפור לשבת

יריות על בניין הישיבה

ב-י שבט תש"ע, סיפר הרב המקובל, יצחק גינזבורג שליט"א ששה סיפורים על הרבי הריי"צ זי"ע. הנה הסיפור הראשון מתוך הששה.

בהיות הרבי בן עשרים וחמש שנה, הוא שימש ה"מנהל פועל" של ישיבת תומכי־תמימים, שנוסדה רק כמה שנים קודם (נתמנה על ידי אביו, הרבי הרש"ב, עם יסוד הישיבה). באותן שנים, תרס"ה־תרס"ו, היה מרד נגד הצאר - התחלת המהפכה ברוסיה. בכל מקום ומקום, בכל עיר, היו קבוצות של בריונים, שהיו אחראים להמריד את הצבור נגד השלטון. היה להם נשק - בעיקר אקדחים - והם איימו על כל אחד שלא הצטרף אליהם, שאחת דינו, וביצעו הרבה הרבה רציחות בימים ההם, כידוע. הייתה קבוצה כזאת, שבחב"ד קראו להם 'הבריונים של ליובאוויטש', שניסו בכל מחיר לתפוס בחורים מהישיבה ולהעביר אותם למחנה שלהם. היו באותם ימים כמה מאות בחורים בישיבה, וכמובן שהבריונים לא הצליחו, חוץ מאשר עם בחור אחד שכן חבר אליהם. שמו היה ברל'ה טשערניגאווער, והוא נתפס על ידי הבריונים האלה.

ברגע שזה נודע לרבי הריי"צ - שוב, הוא בן עשרים וחמש שנה, הבן של הרבי, המנהל של הישיבה - הוא קרא לכמה בחורים מבין התלמידים שהיו גיבורי חיל מיוחדים. לראש שלהם, שהיה גיבור רציני ביותר, קראו שמואל כצמן. שמואל כצמן ועוד כמה מהגיבורים נתבקשו לתפוס בהקדם את הבחור הזה ולהביא אותו אליו, לריי"צ. הם ארבו לו עד שהוא עבר באיזה רחוב בלי הליווי של אותם בריונים שתפסו אותו, ופשוט התנפלו עליו - שמואל כצמן ושאר החבר'ה - ובכוח הביאו אותו למשרד של הישיבה ועלו אותו בתוך המשרד. כעבור זמן מועט הדבר נודע לאותם "שקצים", והם באו - על כל האקדחים שלהם, קבוצה שלמה - לריי"צ, למשרד הישיבה, בצעקות ובאיומים ובאקדחים בידיים, ואיימו על הרבי הריי"צ: 'מה זה שגנבת מאתנו אחד החברים שלנו?!'. הרבי אמר: דבר ראשון, מהאקדח שלכם איני ירא. (אנחנו זוכרים את הווארט עם האקדח הרבה יותר מאוחר, מהמעצר השביעי שלו, שבחקירה שלפו אקדח והוא אמר - מהצעצוע שלכם איני פוחד. רואים שה'אל־פחד' - יסוד היסודות של הבעל שם טוב, שלא לפחד משום דבר חוץ מה' - התחיל מוקדם, "בוצין בוצין מקטפיה ידיע". דבר כזה צריך להתחיל מהילדות (מ"דורשי" ועוד לפני; "נא גבור דורשי יחודך" - שיהיה להם הגבורה שלך, לא לפחד מאף אחד חוץ ממך, ואז יתקיים - "כבבת שמרם".

זו הצוואה של רבי אליעזר זי"ע לבנו, הבעל שם טוב כשהיה עוד ילד קטן מאד - לא לפחד משום דבר חוץ מה'). דבר שני, השיב הרבי לאותם בריונים, הבחור הזה לא שלכם בכלל. אני מנהל הישיבה, ואביו הפקיד אותו אצלי לשמרו גם בגשמיות וגם ברוחניות, והיות שאני רואה שברוחניות אינו שמור כרגע, הוא לא נוהג בסדר, אני חייב להחזיר אותו לאביו. הוא דיבר בתוקף - כמו שכל הדברים שלו היו בתוקף רב מאד - אז הם יצאו מהחדר. לא יצאו על מנת לא לחזור, אבל באותה פעם הם הסתלקו. כעבור יום־יומיים האבא של הבחור הגיע ולקח אותו הביתה. אחרי שנודע להם שהבחור נסע לביתו, אז הגיעו לחצר הישיבה מאתיים "שקצים" כאלה, כנופיה שלמה של מאתיים בריונים עם אקדחים, וכיתרו את הישיבה. הדבר נודע לרבי הרש"ב בעצמו, והרבי מיד אמר שינעלו את כל הדלתות והחלונות והתריסים, וכך עשו. הם התחילו לירות, ובנס כל הירי שלהם - עד שכנראה ירו כל הקליעים באקדחים - לא גרם כל נזק, רק כמה קליעים נתקעו בכותלי הישיבה אבל לא קרה שום נזק לאף אחד. בכל אופן, באיזשהו שלב, אותו שמואל כצמן עם שאר הבחורים תפסו את הרגליים של המיטות - היו להם מיטות מברזל, והם פרקו את רגלי הברזל מהמיטות בתור אלות ברזל - ויצאו כמה מאות תמימים ועשו שמות בשקצים האלה, עד שברחו לנפשם. זה שמסר את הסיפור הזה, אמר "אני ראיתי שכתוב בספרים שלהם - היו ספרים לכנופיה - שדנו את הרבי הריי"צ ואת שמואל כצמן למוות, כך היה רשום אצלם ששני אלה דינם מיתה ר"ל.

בסוד שיח
כשם שפרצופיהם שונים
כך דעותיהם שונות

שביבים / שאול שיף

ראשי קהילות יהודיות בחו"ל:
"הישראלים - הכי פחות מחוברים ליהדותם"

/ הרב יוסף גרליצקי*

ארגון "דורות" הפועל לחיזוק הזהות היהודית בקרב הנוער הישראלי, מציף תמונת מצב עגומה של ניתוק הנוער הישראלי ממורשתו, ומגלה כי בקרב יורדים ישראליים בחו"ל ישנה נטייה גדולה הרבה יותר להתבוללות ונישואי תערובת מאשר בקרב יהודים מקומיים. הארגון דורש לחולל מהפכה יסודית בחשיבה של מערכת החינוך ומתכנן פעילות הסברתית מקיפה בבתי-הספר היסודיים והתיכונים.

בעוד במערכת החינוך מתעמתים בנושא הספר "גדר חיה", והאם ראוי שהספרות הנלמדת במערכות החינוך בארץ תעסוק בקשר זוגי בין יהודים לשאינם-יהודים, מסתבר שיתכן שהסוסים כבר מזמן ברחו מן האורווה: חוברת הסברה שהוציא לאור ארגון "דורות", הפועל לחיזוק הזהות היהודית בקרב הנוער, חושפת תמונת מצב מדאיגה בנושא הישראלים היורדים המתגוררים בחו"ל.

הארגון בדק את המצב בשמונים וחמישה מוקדים בהם מתגוררים משפחות ישראליות יורדות בארה"ב, אירופה, דרום ומרכז אמריקה, ועוד. במסגרת הבדיקה נשאלו מנהיגי ורבני קהילות על דפוסי ההתנהגות של בני קהילותיהם.

מן הבדיקה עלה, כי בעוד שבקרב יהדות התפוצות ישנה עליה מתונה בלבד לאורך השנים באחוזי ההתבוללות, ולמרות נתוני ההתבוללות הגבוהים, עדיין רוב ההורים רואים בשלילה אפשרות שילדיהם יינשאו לגויים, הרי שלעומתם בקרב הישראלים היורדים, קצב הגידול בהתבוללות ונישואי תערובת הוא מהיר ביותר, ורק מעטים מן ההורים היורדים מביעים יחס שלילי לאפשרות שילדיהם יינשאו לגויים. כמחצית מן היורדים עצמם מעריכים שילדיהם לא ישובו לישראל ולא ישמרו על זהותם היהודית.

הבדל משמעותי ישנו גם בזיקה למסורת: לעומת בני הקהילות היהודיות הוותיקות בחו"ל, שבהם אחוז גבוה המקפידים להגיע לבית-הכנסת כמה פעמים בשנה, ומציינים את חגי ישראל על-פי המסורת, בקרב הישראלים היורדים ישנם רק מעטים הנוהגים כך, בקרב הדור השני - צעירים שנולדו להוריהם היורדים בחו"ל, או היגרו בילדותם - האחוזים נמוכים עוד יותר ובמקומות מסוימים לא קיימים כלל.

ראשי הקהילות בחו"ל העידו, כי במסגרת פעילותם לחיזוק המורשת היהודית במקומותיהם, ה"אגוז הקשה לפיצוח", האדיש ולפעמים גם מתנכר - הם דווקא הישראלים היורדים. "אנחנו מדברים עם חברי"ה טובים שעברו 21 שנות לימוד ומעלה במערכת החינוך הישראלית, עשו צבא והם חלק מההווי הישראלי, מלח הארץ, שממש לא מבינים מה רוצים מהם כשמדברים איתם על חשיבות חינוך יהודי לילדיהם, או על בעיית הנישואין לגויים. אצל חלקם זה אפילו סוג של הצלחה להתחתן עם מקומיים ולהתערות ביניהם. הם נוהגים לצטט קלישאות ששמעו ממוריהם או בתקשורת בארץ על 'כפיה דתית', 'גזענות', או 'כל בני האדם שווים', ונראה שמעולם לא למדו מהי באמת זהות יהודית".

בארגון 'דורות', שהוקם בשנה האחרונה על-ידי אנשי רוח ישראלים, רבנים ואנשי חינוך, במטרה להביא לשינוי מן היסוד בנושא החינוך בישראל לזהות יהודית, מכינים בימים אלו לפרסום פומבי את תוצאות הסקר המלאות, ומבטיחים לחולל סערה תקשורתית בנושא. "יש משהו רקוב מן השורש בהסתכלות על 'יהדות כתרבות' בחינוך בארץ, הנוער הישראלי מקבל את הרושם שיהדות היא אישהו פולקלור נחמד, אך אין באמת משמעות ותוכן ל"אשר בחר בנו מכל העמים"".

באחרונה שלחו מארגון דורות את חוברת ההסברה הראשונה, המציפה בצורה נוקבת את הבעיה, תחת הכותרת "סכנה! התבוללות", לכל מנהלי מוסדות החינוך בארץ, לבכירי משרד החינוך ולחברי-הכנסת. הארגון פונה לאחראים על מערכת החינוך בארץ לערוך חשבון-נפש, והציג בפני משרד החינוך תוכנית מקיפה לפעילויות הסברה בבתי-ספר יסודיים ותיכונים בנושא הזכות והחובה בהמשך השושלת של עם ישראל.

"זוהי לא בעיה נקודתית או משהו שניתן לפתור בדיבורים", אומר מזכ"ל דורות, יחזקאל גבירץ, "מדובר כאן בכל המשך קיומו של עם ישראל כעם. השיטה הנוכחית מביאה אותנו לאסון לאומי. דרושה כאן מהפכה ממש". נפגשתי באחרונה עם מנהל בכיר במשרד החינוך והוא הגיב באהדה רבה לפעילות של 'דורות', והודה בפניי שאכן 'פספסנו בגדול' בחינוך הנוער ליהדות ויש לעשות מהפיכה מיידית בחינוך היהודי בארץ.

*רב מרכז תל אביב וחבר הנהלת "דורות"

סומא לשעה

בית הכנסת בעיר זליתאן שבלוב, נשא את השם של אדם שכינוהו "בושאיף" ושנסתלק מן העולם בלא בנים. אשתו, מרת שווישא, הקדישה את בית הכנסת לזכרו וטרם מותה ציוותה לערוך לה אזכרה מדי שנה. בין אלה שנהגו לבוא בקביעות לאזכרתה, היה גם שלמה נעים, סוחר מטריפולי, שהיה מוכר שם לאורחים ממרכולתו. סמוך לאחת האזכרות נדר שלמה נעים, שאם יצליח מסחרו, יתרום את מחצית הפדיון לבית הכנסת הזה. תם יום האזכרה והסוחר נוכח לגלות שפדיונו עלה הפעם על כל המשוער. או אז שאל אותו יצרו: לשם מה עלי לתרום לבית הכנסת סכום כה גדול, הרי אפשר להסתפק בשטרות בודדים? וכך אמנם עשה וחזר בו מנדרו.

מאחר והאוטובוס לטריפולי עמד לצאת לדרכו רק למחרת, נשאר שלמה נעים לישון בבית הכנסת והרגשתו טובה עליו, שהנה הוא חוזר לביתו וארנקו מלא. ויהי באמצע הלילה והוא חולם. ובחלומו נראית אישה זקנה מטאטאת את בית הכנסת. היא ניגשת אליו ושואלת: היכן נעלמו העיניים הטובות שלך? הרי נדרת לתרום את מחצית הרווחים שלך לבית הכנסת ואת נדרך לא קיימת. שמא לא היטיבו עיניך לראות את הפדיון הגדול שהרווחת בזכות נדרך? שמא משום כך נענשו אותן עיניים?

הקיץ שלמה נעים מחלומו והנה עיניו פקוחות לרווחה אלא שאין הוא רואה דבר סביבותיו. לשמע זעקותיו נקהלו אנשים שחקרוהו לפשרן. אך הסוחר סירב לגלות את סודו האפל. קראו האנשים לראשי העדה ורק בפניהם הסכים לחשוף את חזיון הלילה. אמרו לו הפרנסים: עוול גדול עשית למרת שווישא הצדקת, אותה ראית בחלומך. עליך

לעמוד בנדרך ועוד להוסיף סכום הגון על הפרת הנדר. עשה שלמה כדבריהם ואור עיניו חזר אליו. ומאז, כתוב בספר "שבעים סיפורים וסיפור מפי יהודי לוב", נדב שלמה נעים מדי שנה סכום גדול לבית הכנס בזליתן. (רוב משפחת נעים עלתה לישראל. חלקה התיישב באיטליה.)

היזהרו מההונאות האלקטרוניות

נושא ההונאות הטלפוניות הוא לא עניין חדש ובכל פעם שהוא עולה הוא מצליח להרתיח את דמו של כל מי שצופה בנתונים, אך למרבה הצער אנשים רבים עדיין לא מודעים לתרגילי ההונאה המתוחכמים של עסקאות "המכר הרחוק". שיטת השיווק הטלפוני האגרסיבית הזו מצליחה לסחוט את כספם של מבוגרים וקשישים רבים בדרכי עורמה לא מוסריות, כשהקורבנות נותרים חסרי אונים מול מערך המכירות המשומן היטב, אשר מפתה אותם לרכוש מוצרים שאין להם כל צורך בהם, בעלויות שעוברות את גבול הטעם הטוב. זו הסיבה שחשוב מאוד שתקדישו מספר דקות מזמנכם להתוודע לסימני האזהרה ולשיטות המכירה הנלוזות של ההונאות האלו, להבין כיצד יש לבטל עסקה שכבר בוצעה, ולהיחשף לעוד מספר עצות יעילות שיסייעו לכם להימנע מנפילה ברשתם החברות שמבחינתן כל האמצעים כשרים בזמן מכירת מוצריהם.

מה זה עסקאות מכר מרחוק?

כשמדברים על עסקאות מכר מרחוק, הכוונה היא לכל רכישה שבעת ביצועה אין מגע ישיר בין הנציג לצרכן. הן נעשות דרך הטלפון והאינטרנט, ומגיעות לתודעתם של הלקוחות באמצעות פרסום בעיתון, בקטלוג או בטלוויזיה. לא פעם נציגי השירות הם אלו שיוצרים קשר עם לקוחות שונים דרך מאגר נתונים פרוץ שנמצא בידם, אך יש גם לא מעט אנשים שיוצרים את הקשר הראשוני בכדי לרכוש מוצר שמצא חן בעיניהם, כשהם אינם מודעים למסע הקניות המפרך וחסר השליטה ששיחה תמימה זו יכולה לגרור.

להלן נתמקד בחברות השיווק הטלפוני שאימצו שיטות מגוונות וקבועות למכירת מוצריהם, ובדרכים השכיחות בהן הם נוהגים להשתמש בכדי לדלות את פרטי האשראי של הלקוח. אותו לקוח תמים ככל הנראה יהפוך בהמשך לקורבן במסע שידולים בלתי פוסק שרק הולך ונערם, שכולל מוצרים רבים שהוא לא הזמין ושעלותם עשויה להסתכם במאות אלפי שקלים. אך תחילה, עלינו להכיר את דרכי הפניה של חברות אלו לצרכנים שונים, ולהכיר את שיטות המכירה והשכנוע השונות על מנת שנלמד כיצד לזהות אותן ולהימנע מהן.

דרכי הפניה לצרכנים: לפני שנציג בפניכם את שיטות המכירה האגרסיביות שאינן מכבדות כל אדם באשר הוא, חשוב לציין ולהדגיש שעליכם להימנע מהזמנת מוצרים מחברות לא מוכרות, וזאת לאחר שביצעתם בדיקה מקיפה על החברה ממנה אתם מעוניינים לרכוש. העצה החכמה ביותר שניתן לספק לכם הינה ניתוק מידי של שיחות טלפון מחברות שונות שמנסות למכור לכם מוצרים נוספים לאחר שרכשתם מהם פריטים שהתעניינתם בהם, ללא כל פתח לניהול משא ומתן.

חברות השיווק הטלפוני מפרסמות בקטלוגים שונים ובין דפי העיתון מבצעים מפתים שקשה לעמוד בפניהם, מה שמוביל צרכנים רבים ליצור קשר עם נציגי החברות השונות בכדי לרכוש את המוצר הרצוי. מה שאותם צרכנים תמימים לא יודעים זה שברגע שהם מוסרים את פרטי האשראי שלהם לחברה הנבחרת, הם הופכים ללקוחות שבויים שמאבדים את שליטתם בנוגע למוצרים השונים שמגיעים אל ביתם ללא רצונם. נציגים של חברות מכירות שונות מתחזים לנציגי חברת האשראי, ומציעים ללקוחות מגוון מוצרים בחינם, כשהם נדרשים לשלם את דמי המשלוח בלבד. הצרכן התמים שמרגיש שזכה במתנה שווה במיוחד, מוסר את פרטי כרטיס האשראי שלו והופך למטרה נוחה וקלה, כשבהמשך יוצע לו באופן אגרסיבי, בלשון המעטה, לרכוש מוצרים נוספים. זאת אומרת שאותה החברה מצליחה בדרכים שאינן מוסריות לשכנע את הלקוחות המבוגרים שלה לרכוש מוצרים שונים שאין להם כל צורך בהם, וזאת רק בכדי שאותו הנציג יניח להם לנפשם. אחרי הכול מדובר באנשים שלא תמיד יודעים כיצד להתמודד עם הלחץ האגרסיבי שמופעל עליהם, והם יעשו הכול כדי לקבל מעט שקט, גם אם המחיר הינו סכום כסף לא מבוטל שאין ביכולתם להרשות לעצמם.

משפטי המכירה השכיחים שצריכים להדליק נורה אדומה: הללו חייבים להדליק בראשכם נורה אדומה, משום שככל הנראה מדובר בהונאה, ובזכות הכרתם תדעו בוודאות שהגיעה העת לנתק את השיחה: "מגיע לכם" / "התחייבת כבר אז לפחות תהנה מזה" / "לשמוע לא עולה כסף" / "את לא משלמת אפילו שקל אחד עבור המוצר הזה" / "אנו רוצים להיטיב איתך" / "נשלח לכם חבילת שוברים שמציעים חצי מחיר מהמקורי" / "אתה חייב להחליט ברגע זה" / "זכית במתנה ועליך לשלם את דמי המשלוח בלבד" / "אנו חברה מוכרת אין טעם לברר אודותינו" / "אין צורך לבדוק עם המשפחה" / "אתה לקוח ותיק ולכן דואגים לך"...

במידה ואתם נתקלים במשפטים אלו או משפטים שדומים להם בעת שיחת הטלפון, אל תהססו ונתקו את השיחה. ככל הנראה נציגי השירות יצלצלו חזרה באותו הרגע בטענה שהתנתקה להם השיחה בטעות, אך עם זאת אל תיכנעו, ונתקו את השיחה בשנית. אותם נציגי שירות מודעים לעובדה שהם פונים לאוכלוסייה מבוגרת שלא תמיד יכולה להתמודד עם לחצים כבדים שאינם פוסקים, אך בכל זאת המשיכו בשלכם ונתקו את השיחה ללא כל הסברים או אפשרות לתת לנציגים להסביר את עצמם.

במידה ובחרתם לרכוש מוצרים שונים דרך קטלוג של חברה שאינה מוכרת, עליכם להכיר את התהליך שאמור להתרחש במעמד הרכישה, זאת על מנת שתוכלו בהמשך להקל על תהליך הפסקת השירות או ביטול המוצר שהוזמן במידת הרצון.

במעמד המכירה או בשלב השיווק, הנציג של העסק מוכרח לגלות לצרכן את שם החברה, שם הנציג, כתובת העסק, ת.ז/ח.פ, מחיר המוצר ואת זכויות הביטול. אם המידע שנחשפתם אליו אינו עומד בקריטריונים אלה, דרשו אותם. במידה ונציג המכירה אינו מוסר את הפרטים הללו, הימנעו מרכישת המוצר. בעת ביצוע העסקה, נציג העסק מוכרח לספק ללקוח את חוזה הרכישה או טופס גילוי נאות שמציין את פרטי העסקה (כגון פרטי העסק, מחיר השירות או המוצר, זכות הביטול ותנאי אחריות) שיגיע יחד עם המוצר או בעת קבלת השירות שהוזמן. כפי שכבר צוין קודם לכן, במידה ואחד מהפרטים הללו לוקה בחסר, עליכם לדרוש את קבלתם.

ביטול עסקת מכר מרחוק:

במידה וביצעתם עסקה ורכשתם מוצר שלא הייתם מעוניינים בו בעקבות לחץ שהופעל עליכם על ידי נציגי השירות, או שברצונכם

לבטל את העסקה בגין חיובים שונים מהתעריף המוסכם או בעקבות שימוש חוזר בפרטי האשראי על מוצרים שלא הוזמנו כלל, כך תבטלו את העסקה בצורה היעילה והמהירה ביותר:

ביטול העסקה לפני שהמוצר התקבל:

אין כל טעם לכזבז זמן על ניסיון ביטול העסקה בטלפון, זאת מאחר והנציגים מיומנים בשכנוע הלקוחות שלא לבטל את העסקה, וכנראה שתתקשו להוכיח את ביטול העסקה לאחר מכן. לכן שלחו הודעת ביטול באמצעות פקס או דואר אלקטרוני. כל שעליכם לעשות הוא לשלוח מכתב לחברה ממנה רכשתם את המוצר או השירות, ובו תדווחו על הרצון לבטל את העסקה, בצירוף פרטיכם ופרטי העסקה. הודעה שכזו למעשה מחייבת את בעל העסק לבטל את הרכישה בתוך 14 יום מהודעת הביטול. ככל הנראה נציגי השירות מטעם החברה יצרו קשר טלפוני עם קבלת הפקס או הדואר האלקטרוני, בניסיונות להניא אתכם מביטול הרכישה או השירות. זו הסיבה שחשוב שתזכרו לא להסכים לנהל את שיחת הטלפון, ולא לאשר את ההצעות המפתות של נציגי השירות. יתרה מזאת, דרשו לא לקבל יותר שיחות טלפון, ובמידה והם מעוניינים ליצור איתכם קשר, שיעשו זאת באמצעות הדואר האלקטרוני או הפקס. לאחר שתנקטו בצעדים אלה עליכם לשמור את אישור שליחת הפקס או הדואר האלקטרוני, כדי שתוכלו להוכיח את קיומה של הודעת ביטול העסקה.

ביטול העסקה לאחר שהמוצר התקבל:

במידה והתחרטתם על ביצוע העסקה מסיבה כזו או אחרת תוכלו לבטל את העסקה באמצעות הודעה בכתב לא יאוחר מ-14 יום מקבלת המוצר, והחברה תחויב להחזיר לכם את מרבית כספכם, לאחר ניכוי של 5% שאינו יעלה על 100 שקלים, תוך 14 יום. עם זאת, יהיה עליכם להחזיר לחברה את המוצר אותו קיבלתם.

ביטול עסקה בעקבות הטעייה:

במידה ונציג המכירה הטעה אתכם בקשר לפרטי המוצר כגון מחיר העסקה או טיב המוצר, תוכלו לבטל את העסקה באמצעות הודעה בכתב לא יאוחר מ-14 יום מקבלת המוצר, והחברה תחויב להחזיר לכם את כספכם או את מרביתו ללא תשלום דמי ביטול, תוך 14 יום מהגשת הביטול. יש לציין שעל הצרכן להודיע על ביטול השירות או המוצר בסמוך לביצוע העסקה בכדי שיוכל לבטלה.

ביטול העסקה בעקבות מוצר פגום או כזה שהגיע באיחור:

תוכלו לבטל את העסקה באמצעות הודעה בכתב לא יאוחר מ-14 יום מקבלת המוצר, והחברה תחויב להחזיר לכם את כספכם ללא גביית דמי ביטול תוך 14 יום. כמו כן, עליכם לזכור שאין בחובתכם לשלוח את המוצר בחזרה לחברה, כשעליהם להגיע לקחת את המוצר מאותו המקום אליו הגיע המשלוח. זאת אומרת שאם נעשה משלוח אל ביתכם, החברה מחויבת להגיע לקחת את המוצר.

מה עוד אפשר לעשות? במידה ואתם מרגישים שאין לכם כוחות או יכולת להתמודד עם הלחץ האגרסיבי שמפעילים נציגי המכירות הטלפונים, אל תתביישו ושתפו את בני המשפחה בפרטים המדויקים, בכדי שהם יוכלו למנוע מכם את עוגמת הנפש הלא נחוצה הזו, והקפידו לעקוב אחר חיובי האשראי החודשיים. יתרה מזאת, במידה ואתם ילדים להורים מבוגרים, בעיקר לכאלה שסובלים ממחלות קוגניטיביות כאלה או אחרות, הקפידו לבדוק את חיובי האשראי שלהם באופן קבוע, בכדי שתדעו לזהות בהקדם האפשרי אם מתרחשת הונאה על חשבון הוריכם התמימים. בנוסף, תוכלו להיעזר בכל עת בארגון אמון הציבור, שהוקם ללא מטרות רווח ופועל לקידום נורמות הוגנות במשק הישראלי.

לסיום, אל תשכחו שמדובר במעשה פלילי שפוגע לרוב במבוגרים תמימים שבדרך כלל אינם מתניידים בכוחות עצמם, ולכן השירות הטלפוני קוסם להם ומצליח להשתלט על חייהם ולעשוק את מיטב כספם. זו הסיבה שעליכם לגלות מעורבות וערנות רבה בכל הנוגע לחיובים מוגזמים בפירוט האשראי, ולגלות חשדנות בכל הנוגע לעסקאות מכר מרחוק מחברות שאינן מוכרות. עליכם להבין שמדובר בנציגי שירות ובבעלי עסקים שמאמינים שכל האמצעים כשרים במעמד השיווק והמכירה, והם ינהגו בעורמה ובחוסר הגינות בכדי לסחוט את כספכם ולהפיג את שלוותכם. כמו כן, במידה והנכם נמנים מבין הלקוחות ש"נפלו בפח" אל תהססו לבקש עזרה ממשפחתכם או מארגון אמון הציבור, בכדי שתוכלו לשוב במהירות האפשרית לנהל אורח חיים רגוע ושליו, בו אתם מחליטים מהן הרכישות אותן תבצעו, ולא אף אדם או ארגון אחר בעל תאוות בצע.

בסוד שיח
כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות

עיצוב ועריכה גרפית:
גיל ויין עיצוב גרפי
אימייל: gilwein26@012.net.il

נשמח לקבל תגובות והערות מהקוראים בדואייל: besod@013net.net